

Становище

на дисертационния труд „Въздействието на социалните политики върху защитата на жертвите на трафик на хора в Косово“,

представен от редовен докторант Арйета Шачири Латифи

Научен ръководител: доц.д-р Марио Маринов

Рецензент: проф.дн Валентина Миленкова

I. Представяне на дисертационния труд

Актуалността на настоящия дисертационен труд се състои в изследване на явлението „трафик на хора“, което има силно негативни последици за обществото в глобален контекст и в частност за Косово, както и анализ на ефективността на политиките насочени към жертвите от ТХ с цел тяхната защита. В допълнение, се поставя още един проблем: определяне на тенденцията на развитие, характеристика на факторите, обуславящи явлението, проследяване на мненията на хора от различни социални групи и категории относно трафика на хора. В този смисъл специален акцент представляват усилията, насочени към защита на жертвите, както и координацията на различни звена, които включват министерства и различни публични институции и НПО, имащи отношение към темата.

Значението на настоящия дисертационен труд е свързано с представяне на моделите на социална политика в защитата на жертвите на трафик на хора в Косово и възможността за тестване на резултатите от ефективността на тези социални политики. Политиките за закрила на жертвите от трафик на хора могат да бъдат представени като: зачитане на правата на човека, социално благополучие, емоционално здраве на жертвите, лечение, възстановяване, настаняване, реинтеграция в общността и др.

Като цяло, изучаването на явлението трафик на хора е сериозно предизвикателство за косовското общество. В този смисъл, дисертацията има принос за осъзнаване на превенцията, реинтегрирането и прилагането на нормативната база, както и усъвършенстване на моделите за социална политика, с което да се допринесе за подобряване на политическата, икономическата и социалната среда за защита на косовските младежи от това да станат жертви на трафик на хора

Целта на дисертационния труд е да се оценят социалните политики за защита на жертвите на трафик на хора. Да се проследят измеренията и динамиката на процеса, посредством: събиране и анализ на данни, систематизиране на факторите, показване на

моделите на помощ и защита, извеждане на бюджетни разходи за социална превенция и справяне, професионален капацитет и др.

В дисертационния труд се анализират причините, тенденциите, начините за справяне и политиките за социална защита, които влияят върху защитата на жертвите на ТХ.

Задачите на дисертационния труд са конкретизирани като:

- преглед на литературата и емпиричните данни за ТХ, включително участниците в него;
- извеждане на факторите за трафика на хора;
- оценка на въздействието на ТХ върху икономическата и социалната ситуация;
- идентифициране на видовете услуги за социална защита за жертви на ТХ;
- оценка на текущото състояние на стабилност на социалната система на Косово и прогноза за следващия период.

В дисертационния труд са формулирани положителна и отрицателна хипотеза, които са проверени чрез регресионен анализ:

Хипотеза 0: Социалните политики не оказват влияние върху защитата на социалните групи, изложени на риск от трафик на хора в Косово.

Хипотеза 1: Социалните политики имат въздействие върху защитата на социални групи, изложени на риск от трафик на хора в Косово

В докторската дисертация са използвани качествени и количествени методи.

Качествените методи включват: а) исторически метод за представяне хронологията на проблема; б) емпиричният метод "интервю": за идентифициране на ТХ и оценка на самото явление от косовското общество; в) сравнителен метод: за установяване на ТХ във времето като: спад, стагнация или увеличение в развитието на явлението.

Използваните количествени методи са свързани със събиране и обработка на статистически данни, както и анализ на резултати от изследването.

Изследователски въпроси в дисертационния труд:

- Какво е въздействието на социалните политики върху социалната защита на жертвите на трафик в Косово?
- Какво е измерението на участието и въздействието на социалните политики в защитата на жертвите на трафик на хора?
- Има ли разлика в прилагането на динамиката на социалната политика за защита на жертвите на ТХ по времеви периоди и по категории маргинализирани групи?
- Има ли социално изключване на жертвите на трафик на хора въз основа на социалните политики за защита на жертвите на трафик на хора в Косово?

В дисертацията са спазени етичните стандарти относно авторство, цитиране и използване на данни от официалните институции в Косово.

Посочени са и някои ограничения на анализа, относно: данни за трафик на хора с цел трансплантация на органи и участия във войни в различни страни по света; както и липса на интегрирана платформа между институциите в Косово при идентифицирането и транспортирането на жертви на трафик на хора и трафиканти; липса на уеднаквени критерии при събиране на информация за ТХ от различни институции.

В *структурно отношение* дисертационният труд е разпределен в увод, пет глави, заключение, приложения и използвана литература.

В първа глава на дисертационния труд се проследяват различни концепции, които имат отношение към трафика на хора. Проследени са теории, даващи обяснения на явлението и необходимостта от създаване на социална политика за защита на жертвите на ТХ.

Докторантката установява, че теориите, които се занимават със социалните политики за защита на жертвите на ТХ могат да се систематизират като:

- 1) Социални политики за защита на жертвите на ТХ, основани на изграждане на капацитет за професионално обучение,
- 2) Социални политики за защита на жертвите на трафик на хора, основани на социално подпомагане,
- 3) Социални политики за защита на жертвите на ТХ, основани на „тихото социално изключване” в обществото, в което живеят.

Проследяват се и различни теории в социологията и социалните науки, които имат отношение към явленията свързани с девиациите и социалните процеси, част от които е трафикът на хора.

Във **втора глава** Шачири представя емпиричния анализ, който е направен на основата на проведените от докторантката изследвания с използване на количествени и качествени методи.

Представен е изследователският инструментариум за оценка на разпространението на трафика на хора чрез проведено авторско изследване с подбрани респонденти: граждани на Косово, лица, участвали в процеса, политици, представители на съдебната система, изследователи. Изследваната извадка не е представителна.

Чрез проведените проучвания се измерва въздействието на различни фактори върху трафика на хора, като семейство, образование, икономика, религия, информация и развитие на социални политики в защитата на жертвите на трафик на хора в Косово.

За анализ на данните е използван SPSS, чрез който се генерират прости и сложни статистически резултати, включително таблици и графики, дисперсии, статистически тестове, корелация и регресия като възможност за тестване на статистически хипотези.

В трета глава се проследяват различни характеристики на трафика на хора. Докторантката констатира, че през периода на социалистическата система в СФРЮ, особено в Косово, това явление е невидимо, като то се развива значително след 1999 г., когато е краят на войната със Сърбия и се отварят границите с други съседни държави. Косово става пазарно общество и дестинация за трафикирани жени, увеличава се значително броят на публичните домове и нощните клубове. В тази глава се проследяват лицата, които са жертви на трафик, най-често това са деца и жени. Разгледани са различни категории и вид на прилаганата експлоатация и трафика.

Направен е анализ и на трафикантите като другият субект в явлението ТХ. Показва се от какви среди произлизат трафикантите и как се формират, какъв образ си създават пред жертвите на трафик, какви мрежи, документи и защита използват. Проследени са и причините за трафика на хора, които са представени като вътрешни и външни.

В четвърта глава са разгледани държавните политики за социална защита в Косово, които са разработени в сътрудничество със социалните партньори за развитие на борбата срещу трафика на хора на основата на международна и национална нормативна рамка. Правната рамка се състои от 16 международни документа, регламентиращи различни аспекти на трафика на хора и 17 местни правни документа, които регулират различни страни от трафика на хора. В Косово в процеса на противодействие на трафика на хора са включени различни субекти: правителство, гражданско общество, международни организации, местни организации и др.

В пета глава се проследява доказването на хипотезите на изследването.

Въз основа на регресионен анализ зависимата променлива (трафик на хора) се обяснява с образование, религия, заетост, социални медии и информация и семейство, традиция и култура, докато останалата част се обяснява с променливи, които не са включени в модела. Така, въз основа на анализа на множествената линейна регресия и корелацията на Пиърсън, се потвърждава хипотезата, че социалните политики оказват влияние върху защитата на социалните групи, изложени на риск от трафик на хора в Косово.

II. Приносни моменти

Приемам самооценката на приносите на дисертацията:

1. Тя представлява първото по рода си изследване на трафика на хора в Косово, което дава информация на Европа и света за състоянието на проблема.
2. Това е теоретичен и информационен ресурс за Европа и света, който хвърля светлина върху въпроса за състоянието на трафика на хора в Косово.
3. Проучени са специфични показатели за трафика на хора в Косово и е направен оригинален анализ.
4. Трафикът на хора е свързан с процесите на влияние на религията, медиите, икономическото развитие и отклоненията.
5. Ценен ресурс е за повишаване нивото на информираност на социално уязвимите групи.

Предимства на дисертацията са също:

- актуалност на темата на дисертацията;
- добро структуриране на дисертационния труд;
- провеждане на емпирично изследване с няколко метода;
- сериозно отношение и ангажираност на дисертантката към темата.

Посочени са 6 публикации. Всички публикации са в издания с научно рецензиране и в престижни издания.

Авторефератът съответства напълно на дисертационния труд и го представя в цялост.

III. Заключение:

В заключение, като оценявам постигнатото в дисертационния труд, изразявам своята положителна оценка и ясна позиция на докторант Арjeta Шачири Латифи да бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност "Социология“ в ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

1.03. 2023

Благоевград

Член на научно жури:

Проф. дсн Валентина Миленкова

Opinion

of the dissertation, “The Impact of Social Policies on The Protection of Victims of Trafficking in Human Beings in Kosovo

presented by PhD student Arjeta Shaqiri Latifi

Research supervisor: Mario Marinov, Associate Professor, PhD

Reviewer: Prof. Dr. Valentina Milenkova

I. Presentation of the dissertation thesis

The relevance of the current dissertation consists in the study of the phenomenon of "trafficking in human beings" (THB), which has highly negative consequences for society in a global context and in Kosovo in particular, as well as an analysis of the effectiveness of policies aimed at victims of THB in order to protect them. In addition, another problem is posed: determining the development trend, characterizing the factors determining the phenomenon, tracking the opinions of people from different social groups and categories regarding human trafficking. In this sense, a special emphasis is the efforts aimed at protecting the victims, as well as the coordination of various units, which include ministries and various public institutions and NGOs related to the subject.

The importance of the present dissertation is related to the presentation of social policy models in the protection of victims of human trafficking in Kosovo and the possibility of testing the results of the effectiveness of these social policies. Policies for the protection of victims of human trafficking can be presented as: respect for human rights, social well-being, emotional health of victims, treatment, rehabilitation, accommodation, reintegration into the community, etc.

In general, studying the phenomenon of human trafficking is a serious challenge for Kosovo society. In this sense, the dissertation contributes to the awareness of the prevention, reintegration and implementation of the normative framework, as well as the improvement of social policy models to contribute to the improvement of the political, economic and social environment to protect Kosovo's youth from become victims of human trafficking.

The aim of the dissertation is to evaluate social policies for the protection of victims of human trafficking. To trace the dimensions and dynamics of the process, by means of: data collection and analysis, systematization of factors, display of models of assistance and protection, derivation of budgetary costs for social prevention and coping, professional capacity, etc.

The dissertation analyzes the causes, trends, coping mechanisms and social protection policies that affect the protection of victims of THB.

The tasks of the dissertation are specified as:

- review of the literature and empirical data on THB, including its participants;
- bringing out the factors for human trafficking;
- assessment of the impact of THB on the economic and social situation;
- identification of the types of social protection services for victims of THB;
- assessment of the current state of stability of the social system of Kosovo and a forecast for the next period.

In the dissertation, a positive and a negative hypothesis were formulated, which were verified by regression analysis:

Hypothesis 0: Social policies have no impact on the protection of social groups at risk of human trafficking in Kosovo.

Hypothesis 1: Social policies have an impact on the protection of social groups at risk of human trafficking in Kosovo.

Qualitative and quantitative methods were used in the doctoral dissertation.

Qualitative methods include: a) historical method of presenting the chronology of the problem; b) the empirical "interview" method: to identify THB and evaluate the phenomenon itself from Kosovo society; c) comparative method: to establish THB over time as: decline, stagnation or increase in the development of the phenomenon.

The quantitative methods used are related to the collection and processing of statistical data, as well as the analysis of research results.

Dissertation Research Questions:

- What is the impact of social policies on the social protection of victims of trafficking in Kosovo?
- What is the dimension of participation and the impact of social policies in the protection of victims of human trafficking?
- Is there a difference in the implementation of the dynamics of the social policy for the protection of victims of THB by time periods and by categories of marginalized groups?
- Is there social exclusion of victims of human trafficking based on social policies for the protection of victims of human trafficking in Kosovo?

The dissertation adheres to ethical standards regarding authorship, citation and use of data from official institutions in Kosovo.

Some limitations of the analysis are also indicated, regarding: data on human trafficking for the purpose of organ transplantation and participation in wars in different countries of the world;

as well as lack of an integrated platform between institutions in Kosovo in identifying and transporting victims of human trafficking and traffickers; lack of uniform criteria when collecting information on TH from different institutions.

Structurally, the dissertation is divided into an introduction, five chapters, a conclusion, appendices and references.

In the **first chapter** of the dissertation, various concepts related to human trafficking are traced. Theories explaining the phenomenon and the need to create a social policy to protect TH victims have been traced.

The doctoral student found that the theories that deal with social policies for the protection of TH victims can be systematized as:

- 1) Social policies to protect victims of THB, based on capacity building for vocational training,
- 2) Social policies for the protection of victims of human trafficking based on social assistance,
- 3) Social policies for the protection of victims of THB, based on the "silent social exclusion" in the society in which they live.

Various theories in sociology and social sciences are also followed, which are related to the phenomena related to deviations and social processes, part of which is human trafficking.

In the **second chapter**, Shaqiri presents the empirical analysis, which is based on the research conducted by the doctoral student using quantitative and qualitative methods.

The research toolkit for assessing the spread of human trafficking is presented through an author's study with selected respondents: citizens of Kosovo, persons involved in the process, politicians, representatives of the judicial system, researchers. The sample studied is not representative.

Through the conducted studies, the impact of various factors on human trafficking, such as family, education, economy, religion, information and social policy development in the protection of victims of human trafficking in Kosovo, is measured.

SPSS was used for data analysis, generating simple and complex statistical outputs including tables and graphs, variances, statistical tests, correlation and regression as a statistical hypothesis testing capability.

The **third chapter** traces various characteristics of human trafficking. The doctoral student found that during the period of the socialist system in the SFRY, especially in Kosovo, this phenomenon was invisible, as it developed significantly after 1999, when the war with Serbia

ended and the borders with other neighboring countries were opened. Kosovo became a market society and a destination for trafficked women, the number of brothels and night clubs increased significantly. This chapter tracks the persons who are victims of trafficking, most often they are children and women. Different categories and types of applied exploitation and traffic are considered.

An analysis was also made of the traffickers as the other subject in the THB phenomenon. It shows what backgrounds traffickers come from and how they are formed, what image they create for victims of trafficking, what networks, documents and protection they use. The causes of human trafficking, which are presented as internal and external, are also traced.

The **fourth chapter** examines the state policies for social protection in Kosovo, which were developed in cooperation with social partners to develop the fight against human trafficking on the basis of an international and national normative framework. The legal framework consists of 16 international instruments regulating various aspects of human trafficking and 17 domestic legal instruments regulating various aspects of human trafficking. In Kosovo, various entities are involved in the process of combating human trafficking: government, civil society, international organizations, local organizations, etc.

In the **fifth chapter**, the proof of the research hypotheses is followed.

Based on regression analysis, the dependent variable (human trafficking) is explained by education, religion, employment, social media and information and family, tradition and culture, while the rest is explained by variables not included in the model. Thus, based on multiple linear regression analysis and Pearson correlation, the hypothesis that social policies have an impact on the protection of social groups at risk of human trafficking in Kosovo is confirmed.

II. Contributing moments

I accept the self-assessment of the contributions of the dissertation:

1. It represents the first study of its kind on human trafficking in Kosovo, providing information to Europe and the world about the state of the problem.
2. It is a theoretical and informational resource for Europe and the world that sheds light on the issue of human trafficking in Kosovo.
3. Specific indicators of human trafficking in Kosovo were studied and an original analysis was made.

4. Human trafficking is related to the processes of influence of religion, media, economic development and deviance.

5. It is a valuable resource for raising the level of awareness of socially vulnerable groups.

Advantages of the dissertation are also:

- relevance of the topic of the dissertation;
- good structuring of the dissertation work;
- conducting empirical research with several methods;
- serious attitude and commitment of the dissertation student to the topic.

6 publications are listed. All publications are in peer-reviewed and prestigious journals.

The autoreferat fully corresponds to the dissertation work and presents it in its entirety.

III. Conclusion:

In conclusion, by evaluating the achievements of the dissertation work, I express my positive assessment and clear position to the doctoral student **Arjeta Shaqiri Latifi** to be awarded the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Sociology" in PD 3.1. Sociology, Anthropology and Cultural Sciences.

1.03. 2023
Blagoevgrad

Member of the Scientific Jury:
Prof. D.Sc. Valentina Milenkova